

ТРИЗЕННИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT UKRAINIENNE

ORGANE DE LA LUTTE POUR L'INDÉPENDANCE DE L'UKRAINE
FONDÉ LE 15 OCTOBRE 1925 PAR SIMON PETLURA

Число 26 (676) Рік вид. XV. 9 липня 1939 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 9 липня 1939 року.

Давно вже світ не переживав такого тривожного літа, як сього року. Бо-ж коли справді дійсна війна в її сучасній формі, війна без війни, війна без оголошення, але по-за тим така, як бували й раніше — кривава, точиться сьогодні лише в Китаї, то і в Європі, підчас панування формального й неперушного на зовні миру, зараз все-ж іде війна, тільки війна найновішого видання — війна біла: як справедливо зауважує п. Жак Барду — «війна виснаження економічного й нервового, війна без оголошеного розриву й найчастіше без одвертих боїв».

Війна нервів, що тримає в напруженому стані населення не лише європейських держав, яке жадним вухом ловить звістки про нові і нові комплікації англо-франко-совітських переговорів, що тривають от уже три місяці, яке з непокоєм придивляється до того, що діється в найневрагичнішому сьогодні пункті нашого суходолу — Гданську.

І за цих часів нецєвних, яким би способом не знайшли заплутані відношення міждержавні свого вирішення — воєнним чи мирним, особливу обережність, стриманість і холодну кров повинні зберегти ми — емігранти з Великої України.

Наша позиція, як підчас цього прикровенного конфлікту, який отрує загальну атмосферу і підмінує мирні стосунки між різними державами та їх групами, так і на той випадок, коли б, — чого не приведи, Боже! — той конфлікт прийняв форми збройного змагання де-б то не було в Європі, наша позиція може бути тільки одна — ми ніяким побитом мішатися до тою не сміємо.

Вся бо наша увага, всі наші помисли — там, на Великій Україні, в берегах Дніпрових, в Києві, де ключ не лише питання українського, але й загально східно-європейського.

Для визволення Отчизни нашої з тяжкої неволі московської, для відновлення її державности, для одбудування знищеної новою Великою Руїною країни маємо ми зберегти всі сили наші і скупчити їх на одному — на боротьбі з єдиним ворогом: чолом проти півночі!

КОНФЛІКТ МІЖ ВЕЛИКОДЕРЖАВАМИ І СПРАВА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ

Основою кожної розважної політичної акції повинна бути аналіза політичних відносин, в яких її доводиться провадити, та власних внутрішніх національних сил. Методологічно мусимо відрізняти і відмежовувати справу самостійности українських земель в межах ССРСР з погляду розвитку міжнародніх відносин та становище українства по цім боці совітського кордону, в краю і на еміграції, навіть припускаючи, що всі українці незалежно від того, де вони перебувають, працюють для визволення України з московського ярма, хоч в дійсності цього, на превеликий жаль, нема. Але коли це було б навіть так, то й в такім разі міродайною в посужуванні тої чи іншої події світового політичного життя повинна бути лише стисла справа самостійности Великої України. На жаль, поодинокі українські угруповання та особи, що відіграють де-яку ролю в українськім національно-політичнім житті, це часом забувають і ширять песимізм і зневір'я лише тому, що їх групове чи лише особисте становище погіршилось, намагаючись виправдати цим і власну нечинність.

Для песимізму не маємо властиво причин. Коли європейська преса про Україну тепер пише значно менше, ніж кілька місяців чи лише тижнів тому, а часом і взагалі мовчить, то це ще зовсім не визначає, що українська справа зробилась менш актуальною. Преса західніх великодержав природне оминає говорити про

найболючішу і найбезпечнішу справу їх евентуальної союзниці. Преса ж національних держав не має ніякої причини улекшувати заключення потрійного пакту, ставлячи на порядок денний справу поділу ССРСР на його складові національні частини. Ідеальним розв'язанням питання самостійної України уважаємо, розуміється, відбудову української державности не наслідком європейської війни, а наслідком скоординованої акції великодержав проти Московщини. Але найгіршим політичним станом Європи для нас був-би не конфлікт по-між великодержавами, який може мати різні наслідки в залежності від напрямку та остаточного вислідку його розвитку, а їх нечинна згода, що полишає вільну руку Московщині в межах ССРСР і в Європі.

Коли наявність ССРСР є нестерпною для нормального господарського і політичного розвитку Європи, а перед усім осередньою Європи, то притягнення Московщини до «фронту миру держав» звертає його без сумніву у фронт війни. Небагато є виглядів на те, що пакт між західніми великодержавами та Московщиною не буде заключено. Але можна мати оправдані надії, що він лишиться нечинним. Прикладом цього може бути франко-московський пакт, який не міг перешкодити ані визнанню Іспанії Францією, ані ізоляції Московщини протягом кількох місяців, ані ліквідації ЧСР, яко самостійної держави. Чинність франко-московського пакту зменшувала справді в де-якій мірі та обставина, що союз Франції з Великобританією стояв почасти на перешкоді до франко-московського політичного і мілітарного співробітництва, але в де-яких випадках він і збільшував значіння його, бо вплив Парижу на Лондон все був більший, ніж навідворот. У всякім разі англійський чинник помірковання на французьку політику тепер зникає. Париж і Лондон мають, як що пакт таки буде заключено, рахуватися з впливами Москви, але вони будуть примушені дуже числитися з Польщею та Румунією, які, будучи союзницями західніх великодержав, фактично союзницями Московщини бути не можуть з огляду на небезпеку з боку червоної армії. Яким чином зможе Московщина здійснити свої союзницькі зобов'язання, не порушуючи меж держав, що відокремлюють її від Німеччини, лишається властиво загадкою, навіть при примусовій «гарантії» балтійських держав, які буде зазначено чи ні в тексті майбутнього пакту.

Зрештою полишимо оцінку цього пакту такому безсторонньому спостерігачеві, як відомий наш приятель Жан Мартен, який пише в «Журналь де Женев» з 25 червня між иншим наступне: «Пересправи розпочаті прилюдно з Москвою ослаблюють з морального погляду становище західніх великодержав. Як можна говорити про лігу для оборони волі, коли її ставиться під егіду серпа і молота? Другим чинником їх ослаблення є недовір'я Польщі і Румунії до безінтересованости Совітів. Третім злим наслідком цих пересправ є дуже велика резерва Югославії і Болгарії до Парижу і Лондону з причини евентуального включення

большевицької Росії до армії «держав миру». Нарешті і перед усім ця нерозважна дипломатична акція має жалюгідні наслідки на Далекім Сході. Найбільшою небезпекою для Західньої Європи є провадити в разі загального конфлікту воєнні операції одночасно в Європі і в Азії. Численні ознаки вказують на те, що Японія не завагається прилучитися цілком до «оси» Рим-Берлін. Не можна ніколи забувати, що для Японії справжнім противником є не Китай, а Росія. Токіо відповідає на пересправи в Москві Тієнтсіню і Сватовом. Воно остерігає цим способом Англію перед надто тісним союзом з ССРСР. Отже спроби придбати приязнь Сталіна виявляються з кожного погляду тяжкою помилкою з боку демократичних держав»...

Наводимо тут погляд поважного женецького що-денника, як найбільш типовий і безсторонній, хоч подібних поглядів не бракує і в самій французькій та британській пресі. Вони вказують на те, що можливість звороту західніх великодержав з нерозважного і небезпечного шляху зближення з Московщиною не є цілком виключеною. Але тим часом мусимо числитися з фактом цього зближення, межі якого не зазначено. Оскільки чотири європейські великодержави полишаються поділеними на два ворожі табори, з погляду поневолених націй ССРСР краще, щоб Московщина була злучена союзом з західніми великодержавами, ніж полишалась в стані перечекувати евентуальну війну в Європі невтральною, вдержуючи незужитими свої мілітарні сили. Навіть коли б великодержави по такій війні і мали в кращім випадку ще досить сили, щоб спротивитися большевизації Європи, то і в цім випадку влада Московщини над чужими націями ССРСР лишалась-би ще на довгі роки непорушною. Чи робить навіть найтісніший союз Московщини з західніми великодержавами її участь в евентуальній європейській війні обов'язковою, питання більш ніж сумнівне. Не підлягає ніякому сумніву лише, що цей союз небезпеку війни дуже поважно збільшує. Оскільки він збільшує справді зв'язок по-між Московщиною та західніми великодержавами, тим часом устійнити досить тяжко; дотеперішні пересправи в Москві спричинили їм у всякім разі багато понижень і викликали тим самим зрозуміле подражнення. Отже з цього боку приготування до союзу між демократіями та московською олігархією під добрими авспіціями не відбуваються. Але вони у всякім разі збільшують поважно ворожість по-між Московщиною та великодержавними сусідками її як на заході, так і на Далекім Сході.

Найбільшою перешкодою до заключення франко-англо-московського пакту мали б ніби бути балтійські держави. Чи так воно є в дійсності, питання розуміється инше. Але варта уваги і московська аргументація проти цих держав, яка свідчить виразно про те, що Кремль становить ці держави вже наперед на рівень поневолених націй в межах ССРСР. «Правда» з 13. червня писала в дій справі між иншим наступне — балтійські народи треба про-

тиставити їх міністрам — «Народи Естонії, Латвії та Фінляндії зацікавлені тим, щоб помирні держави подали їм допомогу в разі безпосереднього чи посереднього нападу. Можливо, що міністри недооцінюють загрози з боку напасників. З подібною недооцінкою мали ми до діла у відношенні до Румунії і Польщі, де-які представники яких опіралися, як гарантіям з боку Совітьського Союзу, так і заключенню пакта взаємної допомоги по-між Англією, Францією і ССРСР. Але обставини допровадили потім до того, що їх спротив було припинено. Не виключено, що так буде й у відношенні до де-яких представників балтійських держав. Поступовання цих держав можна з'ясувати впливами зовні»... Далі автор покликається на п. Керіліса з «Епоки», себ-то властиво на себе самого, який говорить: «Коли балтійські держави цих гарантій собі не бажують, то це значить, що ми маємо більше причин для занепокоєння. Вони не можуть боронитися самі, а коли вони твердять це, то це значить, що їх втягнуто в сферу німецьких впливів. Совітьський Союз хоче протівитися цьому, і ми повинні робити те-ж саме...» Отже Москва знає «краще», чого хочуть балтійські народи, ніж їх власні міністри — як колись харьківський Московію наставлений «український уряд» знав колись «краще», ніж національний уряд в Києві, чого хотів український народ. УССРСР має право відокремитися від ССРСР, але «вона не може боронитися сама проти фашистських держав, а коли вона твердить це, то це значить, що її втягнуто в сферу німецьких впливів, яким треба протівитися...» московською окупацією України. Отже чим властиво різниться аргументація «Епоки» від аргументації «Правди», і чим різниться становище Московщини супроти балтійських держав від її становища супроти України? Чи різниться поважно становище Москви супроти балтійських держав від її становища супроти Румунії та Польщі, мусимо звичайно полишити знати «де-яким представникам» цих держав, зміну поглядів яких «Правда» уважає взірцем і для балтійських міністрів. Але за три тижні приблизно, що минули від написання дотичної статі, вони не лише з цього взірця не скористали і своїх поглядів не змінили, але навпаки кількома наворотами протестували проти московських зазіхань на самостійність їх держав, що двадцять років тому визволилися з московського ярма, але його ще не забули.

Тим часом на Далекім Сході зайшли повише згадані події, що в залежності від обставин можуть або ударемнити фактично потрібний союз, або скріпити його і зробити цілком реальним мілітарним чинником. А саме, це буде залежати від того, який конфлікт уважатимуть західні великодержави пильнішим, європейський чи далеко-східній, і який з них уважитимуть потрібним полагати в першу чергу, в разі крайньої потреби збройно. Що союз західніх великодержав з Московщиною, як що він таки станеться й охопить і Азію, може сприяти на Далекім Сході утворенню умов сприятливих для виникнення війни, — не підлягає найменшому сумніву. З цього погляду вимагає московський уряд

від своїх майбутніх союзниць цілком слушно гарантії совітських кордонів на Далекім Сході, де він фактично провадить війну в Китаї та на манджурськім кордоні від двох років; тоді як на заході він може завдяки англо-французьким гарантіям для Польщі і Румунії вибрати вільно час і способи збройного наступу московського імперіялізму на Європу. Урятувати мир в Європі і на Далекім Сході може саме небезпечна для західних держав перспектива провадити війну одночасно і тут і там, на яку вказує зрештою і преса напрямку «Журналь де Женев».

Не є, очевидно, ніяким випадком, що, затягаючи пересправи в Москві, уряджує московський уряд справжні повітряні бої на монгольсько-манджурськім кордоні і намагається втягнути Великобританію та Францію перед усім в війну в Китаї, бо на цім терені, віддаленім найбільше від України, Кавказу та інших найнебезпечніших осередків національної боротьби в межах ССРСР, має Московщина ще де-яку можливість провадити війну одверто і безпосереднє. Поки ж Японія загрожує східні кордони ССРСР, не може московський уряд рушитися в Європі навіть при найсприятливішій для нього ситуації, себ-то при війні між великодержавами, в якій він самий безпосередньої участі не братиме. Чи пощастить московській олігархії втягнути західні великодержави до війни проти Японії, буде очевидно незабаром бачити, бо сталий зріст політичного напруження в Європі і на Далекім Сході надто довго тривати не можна. Коли їй це пощастить, то це буде у всякім разі реваншем за поразку в іспанській війні, до якої втягнути західних держав Москві не пощастило.

Чим більш напруженим робиться ситуація в Європі і цілім світі, тим тяжча відповідальність лягає на провід український та інших поневолених націй, тим більше, що де-які промосковські політичні кола намагаються довести, що українці змінили під впливом останніх подій своє становище супроти Московщини. Отже, завданням представників поневолених націй ССРСР з Україною на чолі є при кожній нагоді зазначувати в найрішучішій спосіб, що Московщина як була, так і лишається відвічним ворогом цих націй цілком не залежно від її відносин до тої чи іншої з великодержав. Ніколи ще не виявилось так виразно, як в часі теперішніх пересправ в Москві, що двадцятилітня уперта боротьба поневолених націй проти Московщини позбавила її можности грати поважнішу політичну чи мілітарну ролю в Європі чи Азії.

Представники поневолених націй мовчати не можуть, цілком не залежно від того, чи хочуть їх слухати ті, яким тепер правду знати належить більш ніж колись, чи ні. Слово їх тепер є чинном. Маємо бhati не про дрібні політичні «успіхи», а про остаточну перемогу, до якої провадять і «поразки» Мазепи та Петлюри. Справжньою поразкою справи є лише нечинність, і її мусимо уникнути за кожду ціну.

М. Данько

Треба час-од-часу робити перегляд того, що зроблено, і того, що належить зробити. Ця засада обов'язує скрізь, в кожній праці. Особливе значіння вона має в праці еміграції, яка по самому характеру своєюму має і свої окреслені завдання, і той контингент людей, що на нього покладено ті завдання виконувати. Але не тільки ці загального порядку міркування спонукали мене, щоб виступити на сторінках емігрантської преси з цим рефератом. В змісті самих завдань української економічної науки зайшли на протязі останнього часу певні зміни. І на ці зміни я хочу звернути увагу українських економічних кол.

* * *

Вихожу з тієї преміси, що праця українського науковця, в даному випадку економіста-емігранта, повинна бути підпорядкована тій найвищій цілі, яка складає зміст української еміграції. Ціль цю можна схарактеризувати дуже коротко і дуже виразно — боротьба за українську державність. Українська економічна наука не може дозволити собі на люксус — займатися наукою для науки. Надто обмежене коло українських вчених, що мають змогу науково працювати, і надто обмежені матеріальні засоби, якими розпоряджають українські емігрантські інституції й організації.

Отже таким способом окреслюється об'єкт дослідження української економічної науки. Об'єкт цей — українська економіка, стисліше економіка совітської України. Цим самим я не виключаю, розуміється, зацікавленість українських економістів проблемами чисто теоретичними або проблемами економіки інших країн. Перш за все чисто теоретичні проблеми можуть мати зв'язок з українською економікою, з тими проблемами, які доводиться розв'язувати, досліджуючи господарство України. Так само економічні явища, що ми їх можемо спостерігати в різних інших країнах, різні заходи економічної політики можуть бути об'єктом зацікавлення українського економіста. Дуже часто в цих явищах і в цих заходах він може знайти цікаві аналогії і необхідні приклади, які треба і можна використовувати на терені українському. Встановлюю тут лише так зв. ієрархію цілів — і на перше місце в цій ієрархії ставлю дослідження української економіки. Підкреслює тут лише утілітарний, як що можна так висловитися, характер наукових праць українського економіста, спрямований на все те, що має той або иший зв'язок з українським народнім господарством.

Окреме місце в нашій ієрархії цілів треба було б відвести для праці наших економістів на полі педагогічному, для виховання і підготовки нових українських економічних сил. Проте за відсутністю українських високих шкіл ця справа тепер не актуальна.

* * *

Праця по дослідженню української економіки має в собі два аспекти, або дві фази. По-перше — це дослідження (і критика) того, що є, дослідження господарства совітської України в його різних проявах; по-друге, — це накреслення того, що має бути, накреслення тих заходів економічного характеру, які вважаємо доцільними і корисними запровадити в самостійній Українській Державі, виходячи з погляду інтересів українського народного господарства, як самодовліючого цілого. Цей подвійний характер студій над українською економікою такими словами констатує передмова до тому I збірника «Сучасні проблеми економіки України» видання Українського Наукового Інституту у Варшаві: «Перший ви-

цуск студій Наукового Інституту в цьому напрямку складається з окремих розвідок, які, хоч різняються що-до своїх тем, проте мають спільний зміст та науково-дослідчий зв'язок у тому, що трактують найважливіші проблеми економіки сучасної української дійсності не тільки в аспекті критики та аналізу сучасного її економічного становища, але й під поглядом позитивного розв'язання трактованих проблем в нормальних умовах господарчого життя України, як незалежного державного організму». Подібне твердження знаходимо і в передмові до другого тому цього-ж збірника: «З огляду на це, статті і даного збірника, як і збірника попереднього, поруч з констатуванням, аналізом і критикою сучасного стану речей, намагаються, оскільки це можливо в наших умовах та оскільки це не виходить за межі об'єктивного наукового дослідження, давати позитивне розв'язання намічених проблем. Констатуючи суперечність економічних заходів совітської влади з дійсними потребами народного господарства України, підкреслюючи неможливість для цієї влади розв'язати цілий ряд проблем, що їх ставить сучасна господарча дійсність, статті нижнього збірника намічають і угрунтовують, у різних ділянках економічного життя України, ті заходи і способи господарчої політики, в широкому розумінні цього слова, які б відповідали інтересам України, як самодовліючого організму».

Розуміється, в окремих працях чи розвідках, присвячених тій або іншій ділянці української економіки обидва ці завдання — дати нарис того, що є, і накреслити те, як повинно бути, подати опис певної галузі української економіки і вказати засади чи віхи для позитивного розв'язання окремих проблем української економіки, обидва ці завдання можуть бути і, дійсно, часто бувають пов'язані в одній студії. Проте методологічний характер праці над одним і другим завданням остільки ріжний, що доцільніше буде розглядати обидва ці завдання кожне зокрема.

Почну з першого завдання — дати описово-критичний нарис чи цілості господарки в совітській Україні, чи окремих її галузів. На зборах Економічного Семінару Українського Наукового Інституту в Варшаві вже не раз говорилося про ті труднощі, які зустрічає кожний дослідувач совітського господарчого життя, тут, за кордоном ССРСР. Труднощі ці можна звести до наступних головних моментів:

1. **Неповнота матеріалу**, яким доводиться оперувати дослідникові; матеріал цей дуже тяжко приступний; неможливо користатися з урядових справоздань, архівних даних; гостро відчувається брак безпосереднього спостереження господарчих феноменів.

2. **Тенденційність** того матеріалу, який доходить до рук закордонного дослідувача; совітська статистика, статті в газетах і журналах, промови совітських діячів — служать переважно цілям пропагандовим; дані подаються спеціально препаровані або завуальовані голосними фразами про досягнення большевицького режиму.

3. **Відсутність, або дефективність об'єктивного мірила вартости**, яке можна було б вживати; щоб порівнювати совітське господарство з господарством інших країн; совітський карбованець — величина у великій мірі загадкова, і лише дуже приблизно й умовно можна означити його дійсну вартість.

4. **Мінливість**, що характеризує совітську економіку і часті зміни і зигзаги совітської економічної політики.

Ці обставини, дійсно, надзвичайно утруднюють працю дослідника, але не роблять її цілком неможливою. Перше за все не треба забувати про те значіння, яке має це дослідження.

Лише в умовах вільної наукової думки і вільного друкованого слова можна встановити якщо не цілком, у всіх деталях, правдивий, то принай-

мні правдоподібний образ того, що відбувається на теренах колишньої Росії. Лише в цих умовах можна дати об'єктивну оцінку всім заходам економічної політики совітів. І спеціально для української науки лише в цих умовах можна дати об'єктивний критерій большевицької економічної політики, виходячи з інтересів України й українського народного господарства.

І якби не були великі ці труднощі, їх все-ж таки можна перемогти. Доказом тому дев'ятилітня праця Економічного Відділу Українського Наукового Інституту, що видав вже 11 праць, присвячених економіці совітської України, і Економічного Семінару, який відбув вже 86 засідань.

Проте ця перемога не легко дається. Вимагає вона спеціального підходу для явищ совітської дійсности, спеціальних методів дослідження. На цих підходах і методах хочу я коротко зупинитися. Перше за все дослідження совітської економіки вимагає безперервности в праці. Господарче, й не тільки господарче, життя совітів остільки відрізняється від того життя, до якого ми звикли, совітська преса, журнали, література остільки не подібні до того, з чим ми призвичаїлися мати діло, що дослідник, який хоче опанувати об'єкт дослідження, мусить призвичаїтися й до способу висловлення, і до методу обговорювання феноменів в совітській господарчій і політичній пресі. І повинен він слідкувати за розвитком господарчого життя цілий час, спостерігаючи його окремі фази, відзначаючи окремі моменти еволюції в цьому житті. Безперервність дослідження уможливить йому порівняння окремих явищ в часі, порівняння, що може до певної міри заступити йому інші порівняння, напр. з іншими країнами; це порівняння дасть йому можливість зробити оцінку певному явищеві, спостерегти прогрес або занепад окремих галузей совітської економіки. І певні досягнення, про які голосять большевики в світлі цих порівняльних на протязі певного ряду літ даних, представлені будуть в цілком іншому світлі.

Уважне слідкування за совітською пресою дозволяє викрити ті недотягнення совітської економічної політики, яке заховано в оптимістичних і бравурних фразах совітської публіцистики. Навожу приклад. Позики в ССРСР проходять з великим успіхом — так говорить совітська преса, описуючи той ентузіазм, з яким буцім-то громадяне совітського союзу підписуються і сплачують позики. Правда, остаточних результатів щодо реалізації позик большевики не друкують. Позика 1932 р. («четвертого завершального року першої п'ятилітки») мала дати 3.200 млн. крб. Між тим, дала вона усього 2.766 млн. крб. — недобор виносив до 500 млн. крб. Про цей факт довідалися ми з статті «Економической Жизни», присвяченій вже наступній, р. 1933, позиції, в контексті, що ніби-то промовляла за надзвичайні успіхи попередніх позик: «Зріст грошевих прибутків населення, швидке піднесення матеріального рівня трудящихся, нарешті успіх реалізації попередніх позик з 828 млн. крб. по 3-ій позиції індустріалізації (перший рік п'ятилітки) до 2.766 млн. крб. позики 4-го завершального року...»

Відсутність і тенденційність безпосередніх даних примушує дослідника звертати свою увагу на дані другорядні і на підставі їх робити ширші висновки.

Наводимо приклади. Розміри урожаю і збору зернових хлібів що показується в офіційній статистиці, збільшуються з року на рік. Між тим коли ми прослідкуємо за даними про засів полей по п'ятиденних зведеннях комісаріату земельних справ, що в свій час публікуються в пресі, то сконстатуємо, що в певному році якийсь досить великий відсоток (іноді до 50 відс.) засівів припадає на засіви спізнені. З цих засівів ледви чи щось було зібрано: отже до цифри урожаю, яка подається в совітській статистиці, і яка одержується чисто механічним шляхом, — помноженням кількості засіяних (незалежно від часу засіву) гектарів на пересічну врожайність одного гектара, треба підходити з великим застереженням і вносити перше за все поправку на врожай, що загинув в наслідок спізненого засіву.

Ще один приклад, на цей раз в галузі важкої промисловости. Випуск металу по цілому ССРСР дає в р. 1934 зріст, порівнюючи з р. 1913, для чавуна 247,4 відс., для сталі 226,0 відс. Успіх, принаймні кількісний, здається, безсумнівний. Але звернемо увагу на взаємовідношення випуску чавуну і сталі. Ми побачимо, що в ССРСР чавуну виробляється більше, ніж сталі, між тим як в західно-європейських країнах випуск сталі на 25-30 відс. більше випуску чавуну. А цей факт дуже характеристичний для цілого стану важкої металургії в ССРСР. Він свідчить про те, що організація виробництва поставлена зле — не використовуються відпадки продукції (шмелі), залізний лом і т. п., все те, що в країнах Західної Європи йде в продукцію і дає оту надвишку випуска сталі.

Не треба, однак, думати, що до всіх фактів господарчої дійсности совітів треба підходити ось з таким критерієм — недовір'я, перевірки, відшукування схованих тенденцій. Де-які факти, де-які моменти з господарчої політики ми знаємо з господарчої літератури совітської, і ці факти можуть у нас не викликати сумніву щодо їх правдивости. Натомість значіння розгляду і оцінки їх з погляду інтересів українського народного господарства може бути дуже велике. Інший підход, інший критерій — і те, що більшовики вважають за доцільне і корисне, з нашого погляду видаватиметься недоцільним і шкідливим.

Большевицька влада розглядає ССРСР, як єдиний господарчий організм. Господарчі плани накреслюються, беручи за вихідний пункт інтереси цілого союзу. А ці інтереси дуже часто протирічать інтересам складових частин союзу. Виявлення цих фактів і цих тенденцій большевицької господарчої політики можливо лише в умовах еміграційних, в умовах, які уможливають критичний і об'єктивний підход до совітської господарчої дійсности. Так, наприклад, проф. В. Садовський в своїй розвідці «П'ятилітка й народньо-господарчі інтереси України» (1) доводить, що індустріалізаційні плани першої п'ятилітки йдуть всупереч з народньо-господарчими інтересами України, що в планах розбудови всесоюзної промисловости перемогла схема російського економічного націоналізму.

Так само проф. В. Іванис в статті «Донбас і Урало-Кузнецкий басейн за часів першої і другої п'ятилітки» (2) стверджує тезу, що розбудова Кузнецького вугільного басейну в Сибіру і творення могутнього індустриального центру на Уралі відбувається коштом занедбання українського Донецького басейну.

Зрештою, в кожній розвідці і кожній монографії, що виходять з-під пера українських економістів на еміграції, ми знайдемо це констатування невідповідности заходів совітської господарчої політики з зрозумілими і природними інтересами українського народного господарства.

Вже саме це констатування має величезне значіння, додаючи аргументи економічного порядку до всіх інших аргументів в нашій боротьбі за визволення, і підводячи раціональну базу під іраціональні змагання українського народу за державну незалежність. Крім того, всі ці досліді мають велике методологічне значіння. Українська економічна думка, раз спрямована на охоплення і розгляд України, як самоцільного об'єкту дослідження, триває в цьому напрямі й надалі. А між тим, в совітській Україні вже не з'являються праці, що розглядали б українське народне господарство під таким аспектом. Панує там необмежено загально-союзний аспект. Явища українського порядку все тяжче виділити з явищ загально-союзних. І завдання української економічної науки твердо і невпинно підтримувати цю традицію — розглядати і аналізувати українське народне господарство, як самодовільне ціле, намагаючися виділити українські економічні феномени з феноменів загально-союзних.

1) «Сучасні проблеми Економіки України», т. I.

2) «Сучасні проблеми Економіки України», т. II

Українським економічним працям іноді закидають кон'юктуральність, себ-то що вони пристосовані тільки до певного обмеженого відтинку часу, й що по упливі його зміст їх втрачає свою актуальність. Правда, наприклад, праці історичні взагалі присвячені справам неактуальним, з погляду моменту сьогодняшнього. Проте, я вже говорив, що мінливість господарчих явищ в совітах становить один із моментів, що дослідження утруднюють. Але чекати стабілізації господарчих відносин не доводиться, просто тому, що на наше глибоке переконання такої стабілізації там ніколи не наступить. Треба досліджувати господарство совітської України в кожному моменті і безперервно, — це я вже доводив раніше. І не можна обмежуватися лише принагідними рефератами й навіть розвідками чи статтями. Дослідження монографічне має значіння і з погляду методу, який у цілій широті може виявитися лише в більшому дослідженні. В монографічному дослідженні углядається й історичний підход до господарчих явищ, знаходить повний вияв критика цілого напрямку господарчої політики ССРСР. Факти можуть бути застарілими. Але факти — це в більшості випадків лише ілюстрація основного матеріалу.

Можна почути й інші закиди на адресу українських емігрантських економістів. Закид в тенденційності, в змаганні все совітське представити в чорному світлі, в спеціальному підборі фактів і т. п. На цей закид треба відповісти так. Має всі права людської логіки презумція, з якої ми виходимо: коли більшовики не доводять до загального відома усіх даних про економічне життя в совітах, то це значить, що не все там, принаймні під оглядом господарським, гаразд. Отже — хай в статистичних річниках публікуються всі дані, по яких можна мати уяву про різні галузі економічного життя; хай допущена буде в совітах свобода слова і свобода критики розпоряджень большевицької влади: хай закордонних мандрівників пускають у всі закутки совітського союзу без спеціальних проводирів, хай громадяни совітського союзу мають змогу вільно виїздити закордон, і вільно оповідати про умови совітського життя. Тоді й наш підход до дослідження совітської економіки зміниться. Ми не будемо дошукуватися суперечностей і брехні в офіційних заявах совітських керівників і не будемо узагальнювати другорядні факти і робити з них далекі висновки. Ми тоді будемо досліджувати совітську економіку, як досліджуємо економіку кожної іншої країни. А до того часу ми певні, що знаходимося ближче правди, коли намагаємося такими способами розкрити й увияти собі господарчу дійсність совітів.

Є. Г'ловінський

(Кінець буде).

СВЯТО ВІДКРИТТЯ МУЗЕЮ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНИ У ВЛАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ДОМІ

(Лист із Праги)

В четвер 29. VI. 1939 відбулося в Празі велике своїм значіння урочисте свято відкриття Музею Визвольної Боротьби України у власному Українському Домі, в Празі (Нусле II, Горимірова вул. ч. 6).

По відкритті свята проф. А. І. Яковлів, голова Т-ва, подав доповідь «Український Дім у Празі». Дім куплено в березні 1938 за 230 тисяч корон. Дім має партер і два поверхи; ремонт та пристосування коштували по-над 60 тисяч кор.; інвентар 13 тисяч корон. На домі мається гіпотeka, що сплачується з погашенням боргу. Дім куплено надзвичайно вчасно, бо через девальвацію чеської валюти, ціни на нерухомість в Празі дуже піднялися.

Слідуючу доповідь — «Історія Т-ва Музей В. Б. У.» подав заступник голови Т-ва проф. Ст. Сірополко. Думка про заснування Т-вом власного

(П р о д о в ж е н н я)

Мистецтво мусіло йти в сліди матеріялістичному світогляду, щоби не вмерти. Сінема стало комерцією, яка має мільярдів обороти. Література давно вже кинулася в екзотику (Кіплінг, Сомерсет Мауфам, Франсіс де Круасе і ин.). Війна викликала певні почуття в однину од стагнації. Ціле двадцятиліття література всіма мовами писала про війну—одні реалістично («На заході без перемін» Ремарка), другі з містикою («Дерев'яні хрести» Доржелеса), треті з погляду героїства, жертви, пацифізму. Але, як забракло вже інтересу, — був вичерпанай, — на розпутьті знову стали або чекати нової війни, або навіть лякатися її (пацифісти).

Зрозуміло, що в такій атмосфері молоде покоління опиниться ще більше безрадним і невеселим, ніж попереднє, воєнне покоління.

Томас Манн у своєму «Попередженню Європі» (NRF. Paris 1937), пишучи про молодь каже:

«Молодь ігнорує культуру у розумінню найбільш високому, найбіль глибокому. Вона ігнорує працю над собою. Вона нічого не знає про індивідуальну відповідальність...»

і тому, зрозуміло, не зможе спротивитися стримати бішеній гір сучасного сьогодні до прірви.

Ми могли б наводити далі і далі думки різних видатних людей і подавати приклади з дійсного життя, що доводили б про безумовну перевагу матеріялістичного світогляду в Європі. Але на то шкода місця і часу. Кожний, хто вдумається в те, що твориться навколо нього, иншого висновку не зробить. Такий настав світ. Такі його шляхи.

* * *

Цей занепад духовности в Європі тягне за собою ще одну характерну рису, що позначає європейське життя XX-го віку. Це є занепад основ, на яких збудована суспільне й політичне життя, взаємини держави і індивідуума, їхні права і обов'язки, що регулюють чинність їхню і функції. Кризи внутрішні, так звана ідеологічна боротьба, виказують лише противенство інтересів, противенство інтерпретацій способів досягнення цих інтересів, вигоду, противенство систем і методів. І падає найголовніша основа держави й цивілізації — авторитет влади.

У книжці цитованого нами Гульєльмо Фереро, виданої до появи Мусоліні та Гітлера, читаємо:

дому для Музею була подана самими учасниками визвольної боротьби України полоненими з таборів, які в 1925 р. звернулися до українських професорів з пропозицією переслати до Праги ті пам'ятки боротьби, які у них були набірані. Першим головою Т-ва був проф. акад. І. Горбачевський, якого від квітня 1935 року заступив проф. акад. Степан Смаль-Стоцький, а по смерті його — проф. А. Яковлів. Директором Музею з самого початку заснування його і по нинішній день є проф. Дм. Антонович, а помішником його д-р С. Наріжний.

В першій часи по відкритті Музей містився в помешканні, що дало йому Міністерство закордонних справ ЧСР. Але з часом, з непевности, щоби не спітнала Музей та сама доля, що й инший український Музей і щоби Міністерство не перебрало його до своїх рук, Музей В. Б. У. став на самостійний ґрунт і найняв собі окреме помешкання на Жижкові, на Карлові вул., що уможливил з своїми великими жертвами на найом помешкання п. Каленик Лисюк, американський українець. З огляду на масовий приплив для Музею як експонатів, так і грошевих пожертв, скарбник Музею Є. Вировий в році 1932 вніс пропозицію про започаткування планової збіркової акції на збудування власного дому під Музей. Акцію було поведено у всеукраїнському масштабі й вона набрала всенационального характеру. Збірку переводилося лише серед українців, і в ній нема ніяких крім українських грошей. Найбільшу жертву на збудування Українського Дому під Музей було дано п. Яковом Макогоном.

Т-во має 130 членів, в тому числі було 3 почесних — Горбачевський, Лисюк та бл. пам. Ст. Смаль-Стоцький. На прикінці доповіді промовець згадав усіх померлих членів Т-ва, й присутні вшанували їх пам'ять вставанням і хвилиною мовчання.

Третю доповідь «Музей Визвольної Боротьби України» було подано проф. Дмитром Антоновичем, директором Музею. Музей має 4 відділи: Дипломатичний, Військовий, Еміграційний та Загальний. Перший та другий відділи нині вже не поповнюються. Лише за останній час військового відділ, через події на Карпатській Україні, знову оживився. Еміграційний відділ найбільш розростається. Відділ періодики розрісся до 2000 назв часописів, які зібрано в Музеї з усіх частин світу. Збірка еміграційної періодики унікальна. Відвідувачі користаються пресою тільки в Музеї, на дім експонати не видаються. Кількість відвідин зростає, поступлення книжок і періодичної преси до Музею все збільшується. Всі збірки припливають до Музею безплатно; купленого в Музеї нічого немає.

По закінченні доповідей було зачитано резолюції Зборів з висловом подяки усім жертводавцям, які своїми щедрими жертвами привели до створення великої репрезентаційної інституції української справи на еміграції. Було висловлено тако-ж подяку безкорисній виданій праці директора Музею проф. Антоновича та його помішника д-ра С. Наріжного, а тако-ж і управителеві Дому проф. Б. Маргосові.

На цьому свято відкриття закінчилося; після того присутні на святі, при поясненнях директора Музею проф. Д. Антоновича, обійшли усі помешкання й обдивилися усі вилонені експонати.

Українське громадянство у великій кількості відвідало це урочисте свято; найбільша зала Музею не могла вмістити прибувших і вони мусили стояти на сходах.

На свято надійшло багато привітань звідусіль і було того дня складено поважну суму пожертвами.

На прикінці додамо, що Музей потрібус від українського громадянства постійної підтримки на погашення гіпотеки, на утримання дому та на оплату праці технічного персоналу. Хай би кожний наш громадянин ухвалив собі хоч раз на рік хоч невелику суму висилати до Праги на утримання Музею. Тоді існування Музею було б цілком забезпечено.

Надсилати пожертви треба на адресу: Ukrajinské Museum, Praha-Nusle II, Horymírova 6, Cechy.

3. Мірна

«Європа вже не вірить в один загально-прийнятий принцип влади. Вона собі ясно не уявляє, в який спосіб вона може й повинна собою управляти. Загрузнувши глибоко в непевність, вона легко піддається спокусі революційної примари і втягненню у бурхливі авантюри. Світова війна полишила за собою руїни, але, як мало значить та руїна в порівнянні із зруйнуванням всіх принципів влади» (Г. Ферреро. «Загибель античної цивілізації»).

А цей принцип авторитету влади

«є красугольним каменем всякої цивілізації, бо коли політична система розпадається в анархію, то й цивілізація, в свою чергу, швидко розпадається, — пише згаданий автор далі.

Війна 1914-1919 років ще більше підрізала коріння європейської цивілізації, але не вона була причиною упадку Європи.

«Я повторюю, — каже Томас Манн, — що упадок європейської цивілізації не є наслідком війни, яка його тільки прискорила і зробила очевиднішим» («Попередження Європі»).

І отой пововсний пацифізм, що, як туман, покрив був увесь світ, — на короткий час замаскував дійсну картину істотної кризи європейської цивілізації. Але як з роками той туман почав розсіюватися, то знову ще чіткіше, в тисячі разів ясніше, проявилися усі смертельні рани Європи. Берґсон, Пруст, Жак де Бенвіль, Морас не перемогли усталеного порядку річей, хоч і захопили багатьох відважних особистостей. Не вдалося їм перемогти ту течію, по якій побідно пливли Андре Жід, Мальро, Ставський, масонерія та Комінтерн. Навіть Голова католицької церкви Папа Пій XI, хоронитель принципів моралі й духовних вартостей, і той мусів видати енцикліки про відношення до соціалізму. Одно слово, не ламали, а пристосовувалися.

І цілком зрозуміла уся енергія й героїзм вождів Італії та Німеччини врятувати свої народи від тої язви — кризи упадку, і ті системи правління, що вони ввели в своїх країнах, ті принципи, для Західної Європи, нової, але для світу старої, як і самий світ, моралі індивідуальної й державної, ті методи відродження інституту родини, радикальне лікування проти стерильності фізичної й духовної, а головню стремління відновити й переродити принцип авторитету влади, — це все є нічим іншим, як протиакцією проти упадку, як елексиром молодости, влитим, як живий сік, у коріння дерева, що почало трухнути в середині і загрожує завалитися при першому сильнішому по-дихові вітра.

Микола Ковальський

(Далі буде)

ХРОНІКА

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

З життя Музею Визвольної Боротьби України в Празі

— Преса бачванських українців в Музеї Визвольної Боротьби України. Бачванські українці, що вже друге сторіччя живуть серед чужинського оточення далеко від рідного краю, але все зберігають свою українську національність, на протязі останніх двох десятків років оживили свою літературну продукцію і всі свої видання завжди посилають до Музею Визвольної Боротьби України в Празі. З періодичних видань вони посилають до Музею: 1) «Рідне Слово», що виходить у Руській Керестурі два рази на місяць з 1933 року літературною українською мовою; 2) тижневик «Руски Новини за Русинох у Югослави», що виходить там-же з 1923 року місцевим говором; 3) «Руски календар за южнословянских Русинох», який виходить щороку. Музей отримав ці календарі за р. р. 1922-1926 і 1928-1937; 4) нарешті Музей отримав час. «Наша заградка — часопис за руских дзеци», що виходить в Р. Керестурі з 1937 року. Коли після трагедії на Карпатській Україні багато українців опинилось в Югославії, то бачванські земляки виявили надзвичайну гостинність і дуже тепло привітали і щиро гостили змучених втікачів з Карпатської України. Тепер там гостить відомий український артист-графік Микола Бутович, що теж мусів виїхати з Хусту. Він зробив багато портретів акварелями і заповнив цілий альбом рисунками, що мають не тільки артистичну, але й етнографічну вартість.

— Збірка матеріалів з останніх подій на Карпатській Україні. Збірка матеріалів з останніх історичних подій на Карпатській Україні в Музеї Визвольної Боротьби України в Празі на початку травня с. р. збагатилася кількома цінними дарами: співробітники канцелярії влади Карпатської України в Празі, після закриття канцелярії, здепонували в Музеї частину архівів, а тако-ж передали на сховання-депозит відомий атлас-фоліант Гомана — видання 1716 року, — подарований урядові Карпатської України п. Юрієм Вейром; крім того, подарували Музеєві таблиці, що висіли на будові, де була канцелярія, і колекцію мап Карпатської України, з яких деякі були спеціально виготовлені для віденської конференції, Редактор М. Гехтер подарував випуск збірки законів ЧСР з 11.І. 1939 з українським текстом закону. Полк. Д. Антончук подарував видання парламенту ЧСР чч. 1929, 133 і 1434 з проектами законів про автономію Словацької Країни і Карпатської України. П. К. Лисюк із Америки, подорож якого на Карпатську Україну так трагічно закінчилася, прислав Музеєві колекцію знімків з фільму, що має представляти поворот з Карпатської України після мад'ярської окупації. Д-р С. Літов передав список лікарів-українців, що мусили виїхати з Карпатської України і опинились в становищі зруйнованих збігців.

— Колекція портретів українських діячів. Музей Визвольної Боротьби України в Празі почав колекціонувати в окремій збірці — се-

рю портретів і фотографій українських діячів XIX і XX століть, а тако-ж сучасних. Колекція вже має 617 чисел і досить жваво поповнюється. Тут збираються фотографії українців і українок, що визначилися на полі науки, мистецтва, літератури, громадської праці, військової діяльності то-що. В останні часи колекція поповнилася серією портретів молоді, що визначилася в спорті.

— Українські історичні герби. П. М. Битинський випрацював рисунки 21

історичних гербів України та окремих українських земель. Українська пресова служба гарно в кольорах віддрукувала працю М. Битинського. Автор подарував авторський примірник цього видання до Музею Визвольної Боротьби України в Празі.

— Читальня Музею Визвольної Боротьби України в Празі вже відкрита для бажаючих щопонеділка, середи й п'ятниці від 4 до 6 попол. і що - неділі від 10 до 12 ранку.

УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦЬКЕ ТОВАРИСТВО В ШАЛЕТІ

18, rue Lavoisier, Vesines, Chalette

в суботу, 15 липня с. р., виставляє драму Б. Грінченка на 5 дій з часів Хмельниччини

СТЕПОВИЙ ГІСТЬ

Участь беруть: панії А. Бакумова, Л. Гаряча, Є. Омельченкова, Н. Чистосердова, А. Замша та пл.: Г. Безносюк, Д. Вертій, С. Давиденко, В. Григораш, М. Грушецький, А. Зубенко, В. Ішук, Г. Маслюк, О. Світличний, С. Єремчук. Козаки, челядь, народ. Хор під орудою Г. Безносюка. Режисер Г. Маслюк. Адміністратор М. Сачок. Відповідальний розпорядчик — управа Громади.

По виставі — бал. Початок о год. 9 веч.

Вийшов з друку новий твір знаного нашого композитора **Юрія Пономаренка** на слова **Миколи Ковальського**

СИМОНОВІ ПЕТЛЮРИ

Соло для баса з акомпаніментом роялю. Ціна — 7 фр.

Набувати: в Бібліотеці ім. С. Петлюри — 41, Rue de La Tour d'Auvergne, Paris 9 та в Бюро Військового Т-ва: 248, Rue St-Jacques, Paris 5.

Кожна українська організація повинна мати у себе цей твір присвячений пам'яті Пана Головного Отамана С. Петлюри.

Редакція й адміністрація та адреса для звичайної кореспонденції: «Le TRIDENT» 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9. Адреса для грошових переказів і рекомендованої кореспонденції: I. RUDICEV. 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9.

Редагує — С. Не чай
Le Gérant : M-me Perdrizet